

بنام خدا

فصل اول :

جرم:

⊖ فعل یا ترک فعل (عنصر مادی) توام با سوء نیتی (عنصر روانی) که در قانون (عنصر قانونی) برای آن مجازات (و نه اقدامات تامینی) تعیین شده باشد. (ماده ۲ ق م ا)

⊖ ریشه ی تعریف قانونی جرم لزوم اصل قانونی بودن جرائم و مجازاتهاست که خود منتج به وجود آمدن :

۱. عطف بماسبق نشدن قوانین جزایی می شود.
۲. تفسیر مضیق یا محدود قوانین جزایی

⊖ عطف بماسبق نشدن قوانین جزایی :

⊖ اثر قانون نسبت به آتیه (آینده) است و قانون نسبت به اعمال ارتكابی قبل از تصویب قانون اثر ندارد مگر در موارد استثنایی و معینه.

⊖ مواردی که در کاربرد قاعده مطرح می شوند :

- ✓ تاریخ اعتبار قانون: پانزده روز پس از انتشار در روزنامه رسمی لازم الاجرا بوده و جهل به قانون رافع مسئولیت کیفری نیست.
- ✓ تعیین تاریخ جرم در:
 ۱. جرم آنی (فوری): جرم تابع قانون سابق است.
 ۲. جرم مستمر (متمادی): جرم تابع قانون لاحق است هر چند شدید باشد.
 ۳. تکرار جرم: جرم تابع قانون لاحق است.

⊖ استثنائات وارده بر قاعده ی عطف بماسبق نشدن قوانین جزایی :

۱. قوانین تفسیری: مطلقا عطف بماسبق می شوند.
۲. قوانینی که اقدامات تامینی را ایجاد می کنند. (بند ۳ ماده ۱۱ ق م ا)
۳. قوانین خفیف: اگر قانون لاحق متضمن تخفیف مجازات باشد فوراً به موقع اجرا درمی آید.
۴. قوانینی که مجازات های تبعی جرمی را به تکمیلی اختیاری (نه اجباری) تبدیل می کنند.
۵. قوانین شکلی (نه ماهوی) عطف بماسبق می شوند مگر در خصوص حقوق مکتسبه ی مجرم.
۶. قوانین موقت: یعنی قوانینی که برای مدت معین و موارد خاص وضع می شوند. مثل قانون مبارزه با گرانفروشی.
۷. و به طور کلی قوانینی که از هر نظر، مساعد به نفع متهم (نه مدعی یا شاکی) باشد.

⊖ قانونی که حداقل مجازات را افزایش و حداکثر آن را کاهش می دهد قانونی خفیف شمرده می شود.

⊖ قانونی که حداقل مجازات را کاهش و حداکثر آن را افزایش می دهد قانونی شدید محسوب می شود.

⊖ نکته ی مهم: بند ۲ ماده ۱۱ ق.م.ا به استناد بند ۷ ماده ۲۷۲ ق.آ.د.ک نسخ ضمنی شده است.

⊖ تفسیر مضیق یا محدود قوانین جزایی:

➤ اقسام تفسیر :

۱. قانونی: که توسط مجلس یا شورای نگهبان انجام می گیرد.
۲. قضایی: که توسط قضات دادگستری انجام می گیرد.
۳. دکترین: که توسط علمای علم حقوق انجام گرفته و فاقد اعتبار و استناد است.

نکته ای که شاید در کتب اساتید نتوان پیدا کرد لیکن نکته ای مهم به شمار می آید:

✓ در تفسیر قوانین، در همان مرحله ی اول به سراغ تفسیر مضیق نمی روند بلکه پس از طی دو مرحله که عبارتند از:] احراز نظر مقنن تفسیر منطوقی

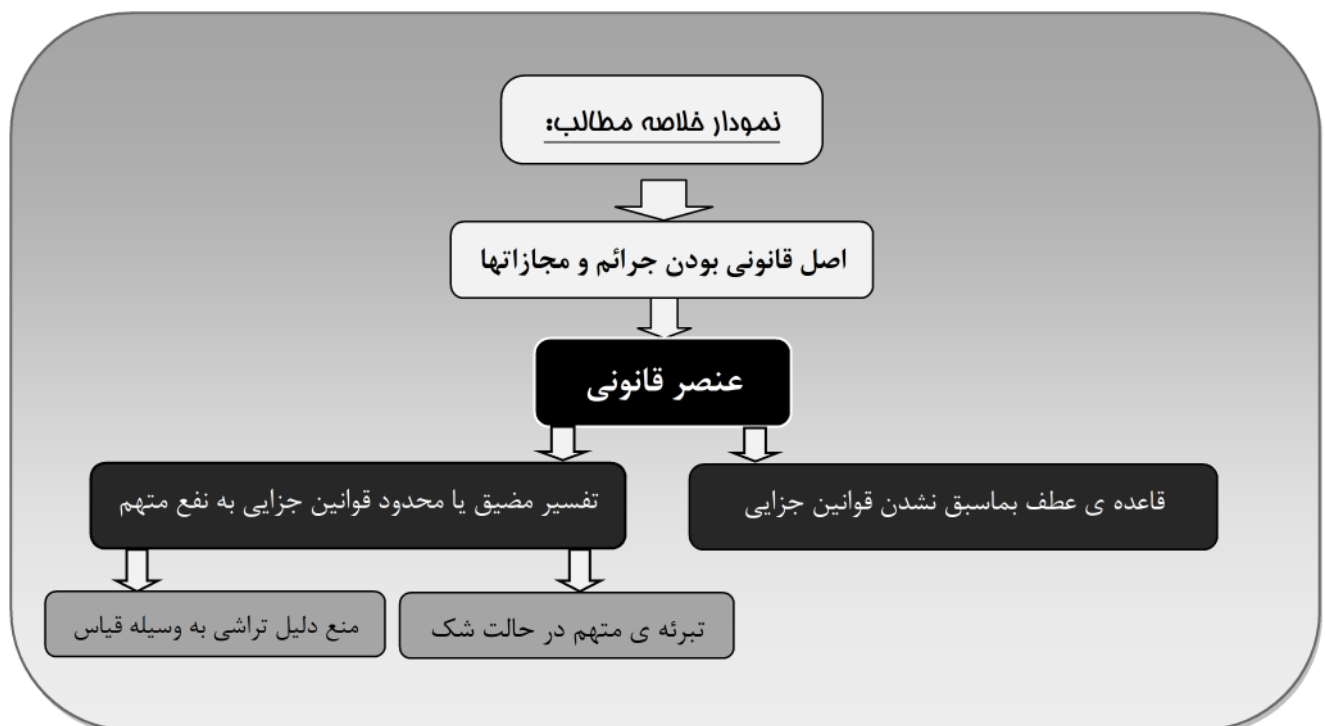
در مرحله ی سوم نوبت به تفسیر مضیق به نفع متهم می رسد.

➤ نتایج تفسیر مضیق قوانین جزایی:

۱. تبرئه ی متهم در حال شک
۲. منع دلیل تراشی به وسیله ی قیاس مگر در خصوص قیاس منصوص العله

☉ و اما تعریف عنصر قانونی:

عنصر قانونی عبارت است از ماده ای قانونی که عنصر مادی توأم با عنصر روانی را جرم شناخته و برای آن مجازات تعیین نماید.

فصل دوم :

مجرم

۱. عنصر قانونی (ر.ک. فصل قبلی)
۲. عنصر مادی
۳. عنصر معنوی

فرد برای اینکه مجرم شناخته شود باید سه عنصر باهم در یکجا جمع شوند تا فرد مستحق مجازات باشد:

عنصر مادی :

- عبارت است از فعل یا ترک فعلی با ویژگی های:
۱. ملموس
۲. محسوس
۳. عینی
۴. واجد عنوان مجرمانه در قانون

← فعل: عبارت است از رفتار مجرمانه که به صورت عملی مثبت در خارج متجلی می شود. مثل ایراد ضرب و جرح.

← ترک فعل: عبارت است از رفتار مجرمانه ای که به صورت ترک انجام وظیفه که بر عهده ی فردی گذاشته شده در خارج متجلی می شود. مثل ترک انفاق

نکته ای بسیار مهم: در قانون ایران فعل ناشی از ترک فعل جرم شناخته نشده است؛ زیرا :

عنصر مادی یا فعل است یا ترک فعل؛ فعل ناشی از ترک فعل جرم نیست مگر اینکه در قانون پیش بینی شده باشد؛ اگر در قانون پیش بینی نشده باشد بدیهی است که فعل ناشی از ترک فعل جرم نیست و اگر پیش بینی شده باشد دیگر به آن فعل ناشی از ترک فعل اطلاق نمی شود بلکه آن را «ترک فعل» می خوانند.

❖ شرایط تحمیل مسئولیت بر تارک فعل:

(الف) وجود یک وظیفه قانونی یا قراردادی (مثل وظیفه ی مربی شنا در مراقبت از طفل سپرده شده به وی برای آموزش شنا).

(ب) وجود رابطه سببیت (علیت) بین ترک فعل و نتیجه حاصله (یعنی ترک فعل فرد تنها دلیل بروز نتیجه میرمانه مثل قتل باشد).

(ج) توانایی تارک فعل برای جلوگیری از فطر به وجود آمده (یعنی فعل تارک موجب ضرری به خود و دیگری نباشد).

(د) وجود عنصر روانی لازم برای انتساب جرم بر تارک فعل در جرائمی که نیازمند عنصر روانی می باشد.

چنانچه یکی از چهار شرط فوق الاشعار در تارک فعل موجود نباشد این ترک فعل جرم محسوب نمی شود.

بدیهی است وجود شرط چهارم از شروط فوق در خصوص جرائمی که نیازمند عنصر روانی نمی باشد (مثل ترک انفاق) لازم نیست.

☑ در خصوص توضیحات فوق رجوع کنید : جلد ۱ حقوق کیفری اختصاصی دکتر میرمحمدصادقی.

۱. نظریه ی خطای کیفری به عنوان شرط واجب یا ضروری به وجود آمدن نتیجه: [در این نظریه به این سوال پاسخ داده می شود که آیا فضای کیفری شرط واجب یا ضروری نتیجه بوده است؟]
۲. نظریه ی خطای کیفری به عنوان شرط متصل به نتیجه: [فقه امامیه و نیز قانون ایران در ماده ۳۶۴ ق م ا از این نظریه پیروی کرده است]
۳. نظریه ی خطای کیفری به عنوان شرط محرک نتیجه: [ایراد این نظریه: در عمل موجب عرم مجازات تارک فعل فواهر شد]
۴. نظریه ی خطای کیفری به عنوان شرط کافی نتیجه: [این نظریه در عمل موجب طولانی شدن تعقیب و رسیدگی می شود]

نظریه های خطای کیفری
و نتیجه ی حاصله

عنصر معنوی (روانی) :

عبارت است از قصد مجرمانه ای که مطابق و مقارن با عنصر مادی جرم بوده و با جمع این دو عنصر (مادی و معنوی) و وجود عنصر قانونی که دو عنصر قبلی را با ضمانت اجرای مجازات (نه اقدام تامینی) منع کرده باشد.

قصد مجرمانه عبارت است از: خواستن قطعی و منجز به انجام عمل یا ترک عملی که قانون آن را جرم شناخته است. به عبارت دیگر اراده ی متمایل و هدایت شده به سوی هدف معین.

← قصد مجرمانه متشکل از: $\left[\begin{array}{l} ۱. \text{ سوء نیت عام} \\ ۲. \text{ سوء نیت خاص} \end{array} \right]$ می باشد که هر کدام تعریف معینی دارند که در زیر ارائه می گردد:

✓ سوء نیت عام: عبارت است از عمد و آگاهی در فعل مجرمانه و اراده در انجام آن. مثلاً در خصوص سرقت، انجام عملیات مادی ربایش.

✓ سوء نیت خاص: عبارت است از قصد در نتیجه در جرائمی که نیازمند سوء نیت خاص می باشد. مثلاً در جرم قتل عمد عمد در فعل همان سوء نیت عام است و قصد در نتیجه (ازهاق نفس مقتول) همان سوء نیت خاص است. چرا که اگر در جرم قتل عمد فرد دارای سوء نیت عام بوده ولی فاقد سوء نیت خاص باشد به شرطی که عمل او نوعاً کشنده نباشد، قتل شبه عمد خواهد بود نه عمد. (ر.ک: م ۲۰۶ ق م ا)

نکته

✓ در جرائم عمدی (عمدی و شبه عمدی)، عنصر معنوی جرم عبارت است از قصد مجرمانه که خود متشکل از سوء نیت عام و سوء نیت خاص می باشد.

✓ در جرائم غیر عمدی (خطایی)، عنصر معنوی جرم عبارت است از خطای جزایی که مصادیق آن در تبصره ماده ۳۳۶ ق.م.ا ذکر

شده و عبارتند از: $\left. \begin{array}{l} ۱. \text{ بی احتیاطی} \\ ۲. \text{ بی مبالانی} \\ ۳. \text{ عدم مهارت} \\ ۴. \text{ عدم رعایت نظامات دولتی} \end{array} \right\}$

انگیزه

از نظر قانون ایران انگیزه مجرم تاثیری در ماهیت جرم ارتكابی وی نداشته و صرفاً می تواند در میزان مجازات (تخفیف و تشدید) موثر باشد. (ر.ک: بند ۳ ماده ۲۲ ق.م.ا)

درجات عمد

۱. سوء نیت عام: اراده آگاهانه مرتکب در ارتکاب رفتار مجرمانه.

۲. سوء نیت خاص: اراده آگاهانه مرتکب نسبت به نتیجه مجرمانه یا موضوع جرم.

۳. سوء نیت معین: عزم وقوع جرم نسبت به نتیجه (شخص یا مال) معین.

۴. سوء نیت نامعین: خواستن نتیجه مجرمانه بدون پیش بینی تصور دقیق کیفیت آن

۵. سوء نیت احتمالی: داخل در سوء نیت نامعین بوده و وصفی است که فاعل خواستار نتیجه نیست لیکن می تواند نتیجه را پیش بینی کرده یا احتمال وقوع آن را بره

۶. سوء نیت ساده: یعنی ارتکاب به جرم مسبوق به تفکر و طرح نقشه قبلی نباشد.

۷. سوء نیت مشدده: یعنی ارتکاب به جرم مسبوق به تفکر و طرح نقشه قبلی باشد.

بیشتر بدانیم

توضیحات زیر مربوط به حقوق جزای اختصاصی بوده و این اطلاعات صرفاً جهت درک بیشتر جرائم عمد، غیر عمد و فشاء منقض می باشد. علاقه مندان می توانند به جزوه نموداری حقوق جزای اختصاصی که توسط اینجانب تهیه شده مراجعه نمایند.

انواع مسئولیت مجرم	عمد	+ قصد فعل + قصد نتیجه: یعنی فرد هم قصد فعل (سوء نیت عام) و هم قصد نتیجه (سوء نیت خاص) دارد. + قصد فعل نوعاً کشنده - قصد نتیجه: یعنی فرد فعل نوعاً کشنده انجام میدهد اگرچه فاقد سوء نیت خاص باشد.
	شبه عمد	+ قصد فعل اتفاقاً کشنده- قصد نتیجه: یعنی فرد فعل نوعاً کشنده انجام نمی دهد ولی فعل اتفاقاً کشنده ولی در عمل فعل وی منتهی به قتل می شود.
	خطای محض	قصد فعل - قصد نتیجه: یعنی فرد نه قصد فعل دارد و نه قصد نتیجه لیکن به دلایلی فعل مرتکب منتهی به قتل طرف مقابل می گردد.

در پیام ...

با سپاس به درگاه خداوند متعال از زحمات چهار ساله استاد گرانقدر مرحوم دکتر رزم خواه، استاد مضمونر، استاد خلیله و نیز ریاست فعلر و پیشین دانشگاه، کارشناس محترم رشته سرکار خانم قویدل و همسر سرنسل خدمت و زحمات کثرت دانشگاه پیام نور مرکز شبستر که در موفقیت بنده در آزمون کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی از دانشگاه آذربایجان و واحد تبریز مرکز مهم تربیت نخبگان ایفا کردند بر نهایت قدر دانسته و با تقدیم این جزوه خدمت شما دوستان گرانقدر آرزوی توفیقات روز افزون شما و افراد اخیر الذکر را از محضر حضرت ولی عصر ارواحنا له الفداء را مر نمایم.

لازم به ذکر است اینجانب قسمتی از فعالیت ها را خود را در وبلاگ حقوق خود که آدرس www.crimelaw.ir در صفحات جزوه درج گردیده است به صورت رایگان ارائه نموده ام که از شما دوستان گرانقدر دعوت می نمایم از این خدمات بهره مند گردید.

همچنین بنده آماده ارائه تجربیات خود در دوره کارشناسی به شما بزرگواران می باشم. عزیزان می توانند جهت دریافت پاسخ سوالات خود به وبلاگ مراجعه نموده و یا با شماره تلفن مندرج در فوق تماس حاصل نمایند.

و مع اللہ التوفیق

امین بخشی زاره